

Sanja Vulić, *Vitezovi hrvatskog jezika u Bačkoj*, NIU „Hrvatska riječ“, Matica hrvatska, ogranak Subotica, Subotica, 2009., 333 str.

Više od jednog desetljeća hrvatska dijalektologinja doc. Sanja Vulić proučava jezik pisaca iz Bačke, Hrvata Šokaca i Hrvata Bunjevaca, na temelju njihovih djela, koja teritorijalno pripadaju ili hrvatskoj književnosti Bajskog trokuta, u okvirima granica današnje Mađarske, ili, pak, hrvatskoj književnosti u Vojvodini, odnosno, u današnjoj Srbiji. Svi pisci, za čija se djela doc. Vulić zainteresirala, nisu iz istoga književnopolovjesnoga razdoblja. Neki od njih su se pojavili u kulturnome i književnome životu svoje regije još koncem XIX. stoljeća, a neki su se u hrvatskoj književnosti oglasili tek u prvome desetljeću ovoga milenija. Sabravši u svoju, inače, veoma opsežnu knjigu, dvadesetak znanstvenih rasprava, dobrim dijelom već objelodanjenih, što u Hrvatskoj, što u inozemstvu, bilo u zbornicima sa znanstvenih skupova, bilo u znanstvenoj ili književnoj periodici, doc. Vulić prikazala je rezultate svoga rada, posvećenog u kroatistici nedovoljno istraženome području, te tako pridonijela boljemu poznavanju tradicije književnoga izričaja i aktualne književne prakse u bačkim regionalnim središtima hrvatske kulture izvan matične države.

Poznato je da hrvatski šokački organski idiomi u Bačkoj pripadaju staroštokavskome slavonskome dijalektu, a hrvatski bunjevački organski idiomi mlađem ikavskome, novoštokavskom. O tim je govorima pisano u hrvatskoj, srpskoj i mađarskoj jezikoslovnoj znanosti, no, doc. Vulić, na temelju dijalektalnoga gradiva iz jezika pisaca, čija su joj djela mogla poslužiti i kao predložak za dijalektološku raščlambu, nerijetko i novim podatcima upotpunjuje topologiju pojedinih značajka hrvatskih mjesnih govo-

ra na prostorima Bačke. Ako je riječ o primjerima iz djela starijih pisaca, znanstvenica daje kadšto i prinos dijakronijskoj dijalektologiji, a proučavajući jezik suvremenih pisaca s istoga geografskoga prostora, uspijeva registrirati današnje stanje na zemljovidu onih hrvatskih organskih idioma koji još nisu posve iščezli. Doc. Vulić ispomaže se po potrebi i rezultatima svojih vlastitih dijalektoloških istraživanja, da bi mogla opisati i svojstva pučkih mjesnih govora iz Bačke, koja se ne oslikavaju u književnim tekstovima, kao što su, primjerice, prozodijska svojstva fonološkoga sustava. Među znanstvenim raspravama sabranim u knjizi, u kojima je od prioritetnoga značenja upravo dijalektološki opis, nedvojbeno treba istaknuti onu *O jeziku etnografskih proza i proznih crtica Ruže Silađev*, u kojoj se, prvi put u hrvatskoj dijalektologiji, na sustavan način prikazuje jedan staroštokavski, šokački organski idiom iz Bačke. Poticaj da se lati znanstvenog istraživanja u bačkome Podunavlju doc. Vulić dala je, zasada jedina objelodanjena knjiga Ruže Silađev, *Divani iz Sonte*, iz 2007. napisana onako, kako još i danas govori hrvatski živalj u tome mjestu. Ružu Silađev motivirala je želja sačuvati od zaborava i starinski šokački govor, i pučke običaje svoga zavičaja, a doc. Vulić, kao dijalektologinja, podatke o *Divanima iz Sonte* protumačila je tako da budu od koristi pri jezikoslovnom sagledavanju sončanske etnografske zbilje.

Proučavajući jezik pisaca, što pripadaju raznim mikrosustavima hrvatske književnosti u Bačkoj, ova se znanstvenica sučelila s važnim pitanjima znanstvene klasifikacije odista raznolikih književnih izričaja. Jasno je u svojim raspravama diferencirala jezik dijasporne retardacijske pismenosti od jezika dijalektalne književnosti, kako u odnosu na normu zagrebačke filološke škole, tako i u odnosu na suvremeni hrvatski stan-

dardni jezik. Također, na znanstveno vjerodostojan način, doc. Vulić upozorava i na različitosti među hibridnim književnim idiomima pisaca, koji kombiniraju svoj zavičajni govor, bilo s jezikom hrvatske ikavske književnosti predilirskoga razdoblja, bilo s hrvatskim normiranim jezikom iz druge polovice XIX. stoljeća, bilo sa suvremenim hrvatskim standardom. Doc. Vulić ne propušta ni osvrnuti se na pojedine suvremene autore, koji se služe svojim artifičijelnim jezikom, poput Ante Vukova iz Subotice. Okrenut prema prošlosti, on je, primjerice, u svojoj stihobirci *Vrati vrijeme* iz 2005. kombinirao suvremeni hrvatski standardni jezik s jezikom zagrebačke filološke škole, osobito glede ilirskoga pravopisa, s jezikom starije hrvatske književnosti mediteranskoga područja, te s višejezičnošću suvremenoga subotičkoga mjesnog urbanoga idioma. Jezikoslovna mjerila, koja doc. Vulić primjenjuje u svojim klasifikacijama, uvijek su egzaktna, te su kao takva, u metodološkome pogledu, veoma korisna za svaki suvremeni pristup, i djelima koja pripadaju književnoj povijesti, i suvremenome književnome stvaralaštvu.

Veoma je korisna, osobito glede pristupa periodizaciji početaka hrvatske štokavske dijalekatne književnosti, čije je, inače, i samo postojanje, sve do kraja 90-ih godina XX. stoljeća, u kroatistici bilo prijeporno, rasprava doc. Vulić *Dijalekatno i nedijalekatno književno djelo Grge Andrina (1855.-1905.)*, jer upozorava na očitu činjenicu da su se, još koncem XIX. stoljeća, pojedini pisci opredjeljivali kada će pisati onodobnim normiranim hrvatskim jezikom zagrebačke filološke škole, a kada štokavskim dijalektom svoga zavičaja. No, kako niti dijalekatna, niti nedijalekatna djela Grge Andrina, šokačkoga pisca iz Santova, doskora nisu bila objelodanjena, doc. Vulić ovo pitanje ostavlja otvorenim za

daljnja istraživanja. U tome kontekstu, možda, nije nekorisno podsjetiti na pučki igrokaz *Šokica* Ilije Okrugića Srijemca, objelodanjen u Zagrebu 1884. U tome igrokazu kontrastiraju replike seljaka koji govore slavonskim dijalektom s replikama intelektualaca, primjerice seoskoga župnika, koji govori normiranim hrvatskim jezikom postilirskoga razdoblja,¹ što može biti dokazom da je karakteriziranje dramskih likova dijalektom postojalo i prije razdoblja moderne, u kojemu kroatisti sagledavaju početke ovoga dramskoga postupka.

Kada pristupa djelima pisaca iz Bačke, što nastoje pisati suvremenim hrvatskim standardnim jezikom, premda većina njih nije imala mogućnosti školovati se na materinskome jeziku, doc. Vulić uglavnom procjenjuje do koje su mjere uspjeli svladati aktualnu hrvatsku jezičnu normu, na pravopisnoj, gramatičkoj, leksičkoj, te stilističkoj razini. Najprije izdvaja primjere neprijepornih kroatizama, kojima se, i simbolički, potvrđuje njihova jezična opredijeljenost, a potom registrira i značajke njihova književnoga izričaja, nesukladne s danas važećim normativima, postupkom sličnim naknadnoj lekturi, odnosno, korekturi njihovih djela.

No, kako književnici iz Bačke normiranim suvremenim hrvatskim jezikom ne pišu od jučer, ipak kadšto ne bi bilo naodmet upozoriti da pojedine značajke njihova književnoga izričaja, nesukladne s aktualnom normom, pripadaju povijesnome nasljeđu hrvatske normativistike. U doba kada su objelodanjene pojedine knjige bačkih pisaca, primjerice, leksem *pomjeriti se* nije se ni po no-

¹ Jasna Melvinger, „Dramska naracija u igrokazu ‘Šokica’ Ilije Okrugića Srijemca“, Zbornik *Urbani Šokci* : radovi s međunarodnoga okrugloga stola, Matica hrvatska, Šokačka grana, Osijek, 2006. str. 251-260.

vosadskome, a ni po prethodećem mu Boranićevu pravopisu² mogao tumačiti kao stilski obilježen. A ni leksemi *jagnje* i *jagnjeći*, za koje, uostalom, treba reći da su i hrvatski dijalektizmi, kako u Bačkoj, tako i u Srijemu, u to se doba nisu mogli okvalificirati kao srbizmi. Inače, u srpskome jeziku inačice *jagnje* i *janje* ravnopravno supostoje.

Također, za pisce iz Bačke, koji vlastita imena ljudi iz jezika, što se služe latiničkim pismom, kadšto ne pišu izvorno, doc. Vulić pretpostavlja da to čine pridržavajući se običaja postojećih u srpskome jeziku, premda i hrvatski pravopis,³ po potrebi, dopušta mogućnost transliterizacije. Isključivo inzistiranje na izvornome pisanju tuđih vlastitih imena, inače, može imati neželjenih posljedica u odnosu na opću jezičnu kulturu, o čemu, na zabrinjavajući način svjedoči jezik današnjih hrvatskih usmenih medija, čiji voditelji, primjerice, francuskoga pisca Honoréa de Balzaca nazivaju Onor de Balzak, Paula Éluarda Pol Eluar, a Rogera Vadima Rožer Vadim i sl.

Stanovitim metodskim nedostatkom analize književnih djela doc. Vulić moglo bi se, možda, smatrati to što nije posegnula za suvremenim znanstvenim kriterijima, na temelju kojih bi se moglo zaključivati imaju li pisci iz Bačke i kakav estetski program, odnosno, kojemu književnome pravcu ili književnome pokretu njihova djela pripadaju. Zato je u njezinim raspravama ostala nedefinirana razlika, primjerice, između neomo-

dernističke poetike Lazara Merkovića, u odnosu na postmoderni prozni i pjesnički stvaralački postupak Petka Vojnića Purčara, ili, pak, u odnosu na postavanguardia signalistički program Zvonka Sarića.

Premda doc. Vulić piše znanstvenim stilom, i premda je zainteresirana prije svega za lingvističke, a ne lingvopolitičke teme, tek kratko se osvrćući na politički kontekst raznih kvaziznanstvenih inicijativa negiranja hrvatskoga nacionalnoga identiteta bačkih Šokaca i Bunjevaca, svojoj je knjizi podarila naslov, kakav bi bio prikladan i da je riječ o publicističkome djelu. A tim naslovom, *Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj*, u prvi plan je istaknuta neprijeporno hvaljevrijedna uloga pisaca iz regionalnih književnih središta, u duhu rodoljubnih prosvjetiteljskih ideala, kao uloga čuvara hrvatskoga jezika, hrvatske kulture, te etničke i nacionalne svijesti, nerijetko u politički veoma nepovoljnome ozračju. No, ne bi smjela biti zanemarena niti nastojanja onih vitezova hrvatskoga jezika iz Bačke, kadrih ogledati se i na turnirima književnoga stvaralaštva, na kojima i nema prave pobjede, ako se, u težnji prema univerzalnome, ne prekorače, ne samo regionalne, već i nacionalne granice.

Opredjeljujući se o kojim će književnicima iz Bajskog trokuta pisati, doc. Vulić izabrala je dvojicu autora, što su poznati i odranije, iz postojećih antologija poezije i proze Hrvata Bunjevaca, te iz književnopovijesnih pregleda hrvatske književnosti u Mađarskoj,⁴ a to su Ivan Petreš i Antun Karagić. No, pripada joj zasluga, što je sustavno proučila, ne samo jezik Petreševih i Karagićevih djela, nego i jezik pisaca s istoga područja, čija su djela doskora bila nedostup-

² Dragutin Boranić, *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Školska i pedagoška izdanja Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1947. Riječ *jagnjeći* na str. 119, a ni riječi *pomjeriti* i *pomjerati* na str. 157. nisu označene zvjezdicom.

³ Vladimir Anić, Josip Silić, *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Sveučilišna naklada Liber, Školska knjiga, Zagreb, 1986, str. 174.

⁴ Stjepan Blažetin, *Književnost Hrvata u Mađarskoj od 1918. do danas*, Matica hrvatska, Osijek, 1998.

na kroatistima. Naime, tek koncem XX. stoljeća braća Marin i Živko Mandić objelodanila su u Budimpešti niz knjiga u ediciji *Hrvatski književnici u Mađarskoj*, među kojima je i knjiga s posthumno sabranim djelima šokačkih Hrvata iz Santova: Brnje Andrina, Grge Andrina, Marka Fucina, Miše Jelića te Marina Pejina. Doc. Vulić o jeziku tih hrvatskih književnika iz Mađarske piše uglavnom s naglaskom na dijalekatnome aspektu gramatičkih, leksičkih, te frazeoloških značajka njihovih djela, no kadšto se opredjeljuje i za specifičnu jezikoslovnu temu, o čemu svjedoči, primjerice, rasprava *Iz rječotvorja Ivana Petreša, Miše Jelića i Grge Andrina*, koja, također, pridonosi, ne samo boljem poznavanju izričaja hrvatskih pisaca iz Mađarske, no i boljem poznavanju njihovih zavičajnih, što šokačkih, što bunjevačkih govora.

Među hrvatskim književnicima, Šokcima s područja Bačke, južno od današnje mađarske granice, najistaknutiji je, nedvojbeno, Ante Jakšić (1912.-1987.), rođen u Bačkome Brijegu, umro u Zagrebu, autor dvadesetak knjiga, napisanih na standardnome hrvatskome jeziku. No, toga pjesnika, romanopisca i pripovjedača, uvrštenoga i u pojedine novije antologije hrvatske književnosti,⁵ doc. Vulić ne spominje čak ni u svome panoramskome pregledu *Suvremena pisana riječ šokačkih Hrvata u Bačkoj*. Od književnika Šokaca, rođenih u Bačkome Brijegu, obratila je pozornost samo na Matiju Kovačića (1921.-1999.), koji je najveći dio svoga života proveo u Mađarskoj, u Mohaču. Njegova jedina knjiga *Mrvice života* objelodanjena je posthumno u Budimpešti, a njegove pje-

sme uvrštene su i u antologiju hrvatske poezije u Mađarskoj Stjepana Blažetina.⁶ Kovačićev jezik doc. Vulić opisuje kao ikavski književni jezik, karakterističan za hrvatske pisce iz Bačke, koji su djelovali u kulturnom i književnom životu te regije početkom XX. stoljeća. Posve je razumljivo što se ova vrsna dijalektologinja najviše zainteresirala za dragocjeno etnografsko gradivo iz knjige Ruže Silađev, *Divani iz Sonte*, te napisala već spomenutu svoju raspravu, nezaobilaznu u dijalektološkoj literaturi o organskim idiomima bačkih Šokaca. Po zanimljivosti opisa dijalekatnih značajka, također sončanskoga lokalnoga govora, treba istaknuti i raspravu doc. Vulić *O jeziku scenskih tekstova Ivana Andrašića*.

Nakon preporodnih dana procvata grada Kaloče za biskupa Ivana Antunovića, hrvatska se bunjevačka književnost razvijala, uglavnom u subotičkome, još koncem XIX. stoljeća veoma živom kulturnom središtu, no, doc. Vulić opredijelila se proučavati jezik, prije svega, suvremenih, živućih pisaca, pripadnika današnjega subotičkoga književnoga kruga, impresionirana, kako veli, „iznimnom plodnošću” njihova literarna stvaralaštva. No, u svojim jezikoslovnim proučavanjima posegnula je i za djelima pojedinih hrvatskih pisaca, koji su stupili na književnu scenu još u međuratnome razdoblju, ili, pak, u drugoj polovici XX. stoljeća. To su Balint Vujkov, Lazar Merković i Petko Vojnić Purčar, književnici poznati čitateljstvu i iz antologija hrvatske bunjevačke poezije i proze,

⁶ Stjepan Blažetin, *Rasuto biserje, antologija hrvatske poezije u Mađarskoj : 1945.-2000.*, Hrvatski znanstveni zavod, Pečuh, 2002, str. 10-15.

⁵ Stjepo Mijović Kočan, *Skupljena baština, suvremeno hrvatsko pjesništvo : 1940.-1990.*, Školske novine, Zagreb, 1993, str. 39-41.

⁷ Geza Kikić, *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971; Geza Kikić, *Antologija proze bunjevačkih Hrvata*, Matica hrvatska, Zagreb, 1971.

koje je sačinio Geza Kikić, a koje su objelodanjene 1970. u Zagrebu.⁷

Doc. Vulić ne piše o originalnoj umjetničkoj prozi Balinta Vujkova, već, u svojoj iscrpnoj dijalektološkoj raspravi *Jezikoslovni aspekti etnografske ostavštine Balinta Vujkova*, pristupa bogatome gradivu hrvatskih organskih idioma iz dijaspore, tj. iz Austrije, Rumunjske i Slovačke, a također iz Mađarske i Vojvodine, gdje je ovaj glasoviti skupljač blaga usmene pučke književnosti zapisivao narodne pripovijetke. Ta je rasprava s ostalim tekstovima u knjizi tek komplementarna, i u odnosu na različite hrvatske lokalne govore na prostorima srednje Europe, i u odnosu na starinsku tradiciju usmene predaje, još sačuvane u doba Vujkovljevih znanstvenih pohoda.

Ne toliko inventivno, doc. Vulić pristupa jeziku književnih djela Lazara Merkovića i Petka Vojnića Purčara, koji pišu suvremenim hrvatskim standardnim jezikom. Ukratko se osvrće na književni izričaj Merkovićeve stihozbirke *Osame* iz 1988. godine, tek da bi spomenula koji njegov kroatizam, ali i pojedine njegove jezične realizacije, nesukladne s aktualnom hrvatskom leksičkom normom. No, tu njezine formulacije nisu uvijek posve precizne. Primjerice, Merkovićeve romanizam *pomorandža*, prema tal. *pomarancia*, kvalificira jednoznačno kao srbizam, premda je ta riječ uobičajena i u hrvatskim govorima, kako u Bačkoj, tako i u Srijemu. U srpskom standardnom jeziku koristi se ravnopravno uz turcizam iz perzijskoga jezika *narandža*.⁸

Na sličan način doc. Vulić piše i o djelima Petka Vojnića Purčara, registri-

rajući kao obilježja njegova književnoga izričaja kadšto i očite tiskarske pogrješke. Poznato je da se piscima iz Bačke, budući da njihov organski idiom nije ije-kavski, potkraudaju razni hiperijekavizmi, hiperjekavizmi, ekavizmi i ikavizmi, no, pažljivijim čitanjem proze i poezije Petka Vojnića Purčara, nije teško uvjeriti se da mu je hrvatski standardni lik glagola *letjeti* dobro poznat, pa je neprimjereno tiskarsku pogrješku *ljeteti* opisivati kao nevjerovatnu piševu kombinaciju hiperjekavizma i ekavizma.

Petko Vojnić Purčar rabi i odnosne pridjeve sa sufiksom *-ji*, ali i odnosne pridjeve sa sufiksom *-iji*, koje doc. Vulić karakterizira kao srbizme i hrvatske dijalektizme. Točno je da su, primjerice, pridjevi *kokošiji* ili *golubiji* uobičajeni u hrvatskim lokalnim govorima u Vojvodini, s tim što je u Srijemu nekad postojao i opisni pridjev sa sufiksom *-iji*, *diviji*. No, točno je i to da se sufiks *-iji*, premda kao stilski obilježen, ipak spominje u fundamentalnim jezikoslovnim djelima o hrvatskom rječotvorju.⁹ U standardnom srpskom jeziku dopušta se uporaba i jednoga i drugoga sufiksa, s tim što pojedini normativisti prednost daju sufiksu *-ji*, smatrajući ga pravilnijim.¹⁰

Balint Vujkov i Petko Vojnić Purčar nagrađivani su u Srbiji za svoj znanstveni, odnosno, književni rad. Vujkov je u Beogradu primio prestižnu Vukovu nagradu za folkloristiku, a Vojnić Purčar Ninovu nagradu za roman godine, koje su laureati i hrvatski književnici Miroslav Krleža, Ranko Marinković, Jure Franičević Pločar, Vjekoslav Kaleb, Mirko Božić, Slobodan Novak, Pavao Pavličić i Dubravka Ugrešić. Lazar Merković, najvišu mađarsku državnu

⁸ Milica Vujanić, Darinka Gortan-Premk, Milorad Dešić, Rajna Dragičević, Miroslav Nikolić, Ljiljana Nogo, Vasa Pavković, Nikola Ramić, Rada Stijović, Milica Tešić, Egon Fekete, *Rečnik srpskoga jezika*, Matica srpska, Novi Sad, 2007.

⁹ Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku – nacrt za gramatiku*, JAZU, Globus, Zagreb, 1985, str. 390.

¹⁰ Ivan Klajn, *Rečnik jezičkih neodumica*, Nolit, Beograd, 1987, str. 61.

nagradu za prevodilački rad, primio je u Budimpešti. I Lazar Merković, i Petko Vojnić Purčar uvršteni su u više reprezentativnih hrvatskih antologija, pa tako i u *Zlatnu knjigu hrvatskoga pjesništva od početka do danas*,¹¹ koju je sačinio Vlatko Pavletić, s tim što je Vojnić Purčar predstavljen i kao hrvatski romanopisac u izboru istoga istaknutoga književnog kritičara, u antologiji *100 romana književnosti jugoslavenskih naroda*,¹² no, doc. Vulić propustila je prigodu sagledati jezik njihovih djela i u odnosu na integralni kontekst hrvatske književnosti iz razdoblja kome ta djela pripadaju.

Književni izričaj Petka Vojnića Purčara u suodnosu je, dakako, i s književnim idiomima hrvatskih prozaika, koji su u popularnoj biblioteci *Hit* zagrebačkoga *Znanja* objelodanjivali svoje uspješnice, u doba kada je i Vojnić Purčaru, kod istoga nakladnika, objelodanjen roman *Ljubavi Blanke Kolak*, kasnije i ekraniziran kao cjelovečernji igrani film u okviru slovenske kinematografije. No, doc. Vulić više je zainteresirala pitanje autocitatnosti u prozi Vojnića Purčara, kojemu prilazi ne koristeći se književnoteorijskim terminima, premda je u hrvatskoj književnoj kritici o tome na primjereni način već pisano.¹³ Rasprava *O jeziku književnih djela Petka Vojnića Purčara* zasigurno bi bila sadržajnije, da se autorica opredijelila iznijeti i svoje dijalektološke opservacije, u

odnosu na uporabu dijalekta u pojedinim književnim ostvarenjima ovoga pisca, primjerice, u romanu *Odlazak Pauline Plavšić*, u noveli *Nastupi Janje Stipičić* ili u njegovim baladama.

Pristupajući jezičnim pitanjima u odnosu na tekuću stvaralačku produkciju današnjega subotičkoga književnog kruga, doc. Vulić, kao dijalektologinja, nije mogla previdjeti, kako sama veli „procvat hrvatske štokavske dijalekatne književnosti“. Teško je reći zašto se u kroatistici kao početak te književnosti obilježava objelodanjanje prvog dijela poeme *Natpivavanja* Ivana Pančića 1970. godine, kada je i u ranijem, međuratnom razdoblju također bilo dijalekatnih pjesama, primjerice, i u lirskome opusu Alekse Kokića. A čitava Pančićeva dijalekatna poema tiskana je 1972. U *Natpivavanjima* postoje dvije vrste pjesničkoga izričaja pri priopćavanju istoga sadržaja – jedno su parno rimovani stihovi u zahuktalome osmeračkome ritmu, koji se oslanjaju na jezik usmene pučke književnosti bunjevačkih Hrvata, kao govor kolektivne svijesti etničke zajednice, a drugo su četiri pjesme u slobodnome stihu na standardnome hrvatskome jeziku, iz kojih progovara individualna svijest pjesničkog subjekta kao komentatora.

Nakon Pančića, dijalekatnu novostokavsku poeziju nastavljaju pisati Vojislav Sekelj i Milovan Miković. I Sekeljeva stihozbirka *Rič fali*, i Mikovićeve *Avaške godine* objelodanjene su prvi put 1991. Početkom 90-ih objelodanjene su

¹¹ Vlatko Pavletić, *Zlatna knjiga hrvatskog pjesništva od početaka do danas*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1970, str. 607 i str. 735.

¹² Vlatko Pavletić, *100 romana književnosti jugoslavenskih naroda*, Mladost, Zagreb, 1982, str. 607-615.

¹³ Julijana Matanović, „Petko Vojnić Purčar, ‘Večernje buđenje’“, u knjizi: Julijana Matanović, Vlaho Bogišić, Krešimir Bagić, Miroslav Mićanović, *Četiri dimenzije sumnje*, Quorum, Zagreb, 1988, str. 21-30.

¹⁴ Jasna Melvinger, „Zavičajna ikavica Vojislava Sekelja ili klas i talas kao utopija izvornoga smisla“, *Rukovet*, br. 11-12, Subotica, 1991, str. 741-757; Jasna Melvinger, „Dionizijska zbilja ‘Avaških godina’ Milovana Mikovića“, *Rukovet*, br. 1-2, Subotica, 1992, str. 59-75. Oba ogleda uvrštena su i u knjigu: Jasna Melvinger, *Moderna i njena mimikrija u postmoderni*, Dora Krupićeva, Zagreb, 2003.

o tim knjigama i iscrpne lingvostilističke studije.¹⁴ U kontekstu aktualne dijalekatne književne produkcije u Subotici autorica upozorava na stihozbirku Tomislava Žigmanova *Bunjevački blues*, iz 2003. godine, te na njegovu pjesničko-prozno-dramsku knjigu *Prid svitom – saga o svitu koji nestaje* iz 2008, zanimljivu napose zbog versifikacijski organiziranih naslova, koji, obvezno rimovani, dominiraju ponad autorovih kratkih pripovijedaka i jednoga dramoleta. Osim Žigmanova, doc. Vulić, kao pisca dijalekatne književnosti, predstavlja i Milivoja Prčića, čija stihozbirka *Pisme za nuz sviću* također pripada recentnoj književnoj produkciji, iz 2008. Kako i Sekelj, i Miković, i Žigmanov, i Prčić pišu, također, na suvremenom standardnom hrvatskom jeziku, doc. Vulić upotpunila je njihove jezikoslovne portrete, osvrćući se i na ta djela iz njihova opusa, pjesnička, prozna, esejistička i publicistička.

Kad je riječ o krugu subotičkih postavangardista, doc. Vulić, ne spominjući, primjerice, Slavka Matkovića ili Roberta Tillyja, ukratko izvješćuje samo o jezikoslovnim aspektima stihozbirke *Neonski zavrtanj* multimedijškoga umjetnika, vizualnoga pjesnika i signalista Zvonka Sarića, objelodanjene 2004. godine, a ne prepoznajući u ustrojstvu Sarićevih stihova zanimljive primjere citatnosti, iz različitih vrsta diskursa, kojima se sugerira urbani žagor i žamor suvremenoga doba, u globalnome prostoru avangardne književnosti, kazališta, filma, stripa, zabavne glazbe, informatičkih medija, sportskih natjecanja, te političkih skupova.¹⁵ Više pozornosti doc. Vulić posvetila je jeziku pjesnika i romanopisca Lazara Francškovića, izvješćujući, među ostalim, i o osebnim

primjerima iz stilematike njegova spjeva *Gral*, objelodanjenoga 2008. u Zagrebu.

Doc. Vulić veoma ažurno prati i stvaralaštvo mladih pisaca iz subotičkoga književnoga kruga. Među njima je najproduktivniji Dražen Prčić, sa svojih osam romana, od kojih je prvi, *Moja klinka i ja* iz 1992. godine, omladinski, a najnoviji, *Lijepe stvari*, iz 2008., putopisni. Doc. Vulić napisala je jezikoslovni ogled o Prčićevu romanu *Wilde card* iz 2005., kojim je sa srpskog prešao na hrvatski standardnojezični izričaj. Svoju pozornost doc. Vulić obratila je i na debitantski roman Željke Zelić *Bezdan* iz 2006., te na dvije recentne stihozbirke, *U iskrama nade* iz 2007. i *Pod slapovima* iz 2008. s kojima je stupio na književnu scenu Mirko Kopunović.

Značajke bunjevačkih organskih idioma iz dijalektnoga književnoga korpusa bačkih pisaca doc. Vulić promatra uglavnom u odnosu na narječja s hrvatskoga dijalektološkoga zemljovida, što je u znanstvenom pogledu posve opravdano, no, pojedine od tih značajka uputno je promatrati i u odnosu na dijalektološku zbilju u vojvođanskoj regiji. Primjerice, fonem *dz* u riječima iz Sekeleja i Mikovićeva dijalekatnoga leksika, kao što su *rondzati*, *bronzda* i sl. uobičajen je i u srpskim govorima u Bačkoj. A arhaični prijedlog *čerez*, za koji Petar Skok veli da se u tome fonološkome liku, s razdvojenom suglasničkom skupinom *čr-*, pojavljuje u narodnoj pjesmi, doc. Vulić dovodi u suodnos s dijalekatnim čakavskim i kajkavskim prijedlogom *čez*. No, dok u tim narječjima *čez* dolazi s akuzativom, uglavnom pri označavanju mjesta, u hrvatskim bunjevačkim i srpskim organskim idiomima u Vojvodini *čerez* dolazi s genitivom, najčešće pri označavanju uzroka. Na očuvanje inicijalne skupine *čere-* na tome prostoru mogao je utjecati i crkvenoslavenski jezik pravoslavnog vjerskoga obreda, u

¹⁵ Jasna Melvinger, „Kulturni žamor suvremenog doba : Zvonko Sarić, ‘Neonski zavrtanj’“, *Klasje naših ravni*, br. 7-8, Subotica, 2005, str. 77-82.

kome takva inicijalna skupina postoji, primjerice, i u riječima *červen*, *červ*, *černilo* i sl.¹⁶ Također, fonološki lik priloga *tijo*, dobiven premošćivanjem zijeva nakon ispadanja *-h-*, uobičajen je ne samo u bunjevačkim, no i u srpskim organskim idiomima, a poznat je i iz srpskog književnog jezika u Vojvodini iz razdoblja romantizma.

U jeziku pisaca subotičkoga književnoga kruga doc. Vulić zamijetila je pojedine karakteristične romanizme, primjerice, *ajer*, *ambetuš*, *kaštiga* i sl. No radi boljeg upoznavanja leksika iz predmigracijskoga sloja jezičnih značajka u govoru bačkih Hrvata Bunjevaca, ne bi bilo suvišno niti iscrpnije izvješće o tim posuđenicama. Iz djela Sekelja, Mikočića ili Žigmanova jesu i sljedeći romanizmi: *ancurati se*, biti nestašan, prema tal. *ansa*, izgovor, vrdanje, *komisan*, biti živčan, ljutiti, prema tal. *commosso*, uzbuđen, *orcati*, jurcati, praviti buku, prema tal. *orzare*, jedriti na vjetar, *reterat*, zahod, prema tal. *riterate*, *rorata*, zornica, prema tal. *messa dell' aurora*, *kulecati*, zaostajati, prema tal. *culatta*, stražnji dio i sl.

U dijalekatnom književnom izričaju pisaca iz Subotice doc. Vulić obratila je pozornost i na pojedine hungarizme i turcizme, no ne bi bilo tek nepotrebno nagomilavanje primjera, i da ih je pobilježila u većem broju, zato što i te posuđenice uglavnom nisu šire rasprostranjene, niti su svima poznate. One su često specifični dijalektizmi, koji, osim u bunjevačkim, nisu uobičajeni u drugim hrvatskim ili srpskim govorima u Vojvodini. Primjerice, *hiba*, pogrješka, prema mađ. *hiba*, *virastoš*, bdijenje, prema mađ. *viraszt*, *harcovati*, boriti se, prema mađ. *harcz*. Ili, pak, *jesapiti*, misliti, prema turs. *hesabiti*, *alvatan*, prostran, prema turs. *halvet*, prostrana odaja, *adumac*, *hadumac*, uškopljenik,

prema turs. *skurlati*, oronuti, prema turs. *kurada*, star, dotrajao i sl.

Može se, dakle, zaključiti da su tekstovi u sastavu knjige *Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj* umnogome heterogeni. Jezično gradivo priskrbljeno je, što terenskim dijalektološkim istraživanjima autorice, što preuzeto iz različitih izvora: iz dijalektološke literature, iz pučke usmene književnosti, iz etnografskih zapisa, te iz umjetničkoga književnog stvaralaštva. Izbor književnih djela podliježe samo jednome zajedničkom kriteriju – da su to djela pisaca podrijetlom iz Bačke. Ne pripadaju nužno istome književnopovijesnome kontekstu, a ne podliježu niti istim aksiološkim mjerilima. Autorica u istoj maniri opisuje jezik djela značajnih hrvatskih književnika rođenih u Bačkoj i jezik djela iz tekuće literarne produkcije, od regionalnog ili tek lokalnog značenja. Treba još pridodati da doc. Sanja Vulić, selektivnim navođenjem u svom popisu literature i usporedbenih izvora, kadšto nehajno prešućuje rezultate istraživanja pojedinih znanstvenika, koji su pisali o jeziku djela pisaca iz Bačke prije nego što je ona sama posegnula za njihovim knjigama. Nekorektnost u citiranju ne ide u prilog znanstvenoj istini. Primjerice, doc. Vulić drži da se o počecima suvremene hrvatske štokavske dijalekatne književnosti uopće nije raspravljalo do 2001. odnosno 2004. ili 2005. godine, premda je u kroatistici bilo i ranijih inicijativa da se ovo književnoteorijsko pitanje postavi i riješi.¹⁶ No, knjiga *Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj* zaslužuje pozornost, ne samo po znanstvenim rezultatima koje donosi, već i po poticajima na razmišljanje o optimalnim mogućnostima pristupa jezičnim i književnim pitanjima o kojima je riječ.

Jasna Melvinger

¹⁶ Sava Petković, *Rečnik crkvenoslovenskoga jezika*, Sremski Karlovci. 1935, str. 314.

¹⁷ Jasna Melvinger, *Zavičajna ikavica Vojislava Sekelja...* n.d. str. 757.